

VERSLAG VAN DE 204e LEDENVER- GADERING GEHOUDEN OP ZATERDAG 16 NOVEMBER 1963 TE ZWOLLE

Toen de voorzitter om 11 uur de 204e ledenvergadering opende in de grote zaal van Restaurant Suisse te Zwolle, bleken een 40-tal leden aanwezig te zijn, welk aantal in de middaguren belangrijk is toegenomen. De voorzitter heette de aanwezigen van harte welkom en sprak er in het bijzonder zijn voldoening over uit, dat bij deze herdenking van het 150-jarig bestaan onzer onafhankelijkheid verschillende leden van het College van Gedeputeerde Staten van Overijssel, leden van de Culturele Raad van Overijssel, de burgemeester van Zwolle en ons erelid de heer J. Geesink hier aanwezig konden zijn.

Hij ging vervolgens in het kort na waarvoor men hier was samengekomen en weidde in het bijzonder uit over de persoon van Koningin Wilhelmina, die ons volk dit jaar ontvallen is.

De vergadering herdacht vervolgens de leden onzer vereniging, die sinds de vorige wintervergadering overleden zijn, nl. mevrouw E. Hoyer-Knuttel te 's-Gravenhage, de heren K. D. Hartmans te Amsterdam, dr. J. Naarding te Assen, A. Dorgelo te Deventer, J. W. Arriëns te Diepenveen, dr. L. G. Kortenhorst te 's-Gravenhage, mr. G. Vixseboxse te Holten, mr. J. Santman te Mook-Middelaar, S. J. graaf van Limburg Stirum te Olst, J. Aarents te Ommen, J. B. Tepe te Zwolle.

De voorzitter deelde hierna mee, dat voor het lidmaatschap der vereniging hebben bedankt: mevrouw Warner-Kleyn van Willigen te Oldebroek, mevrouw ter Kuile-De Weerdte te Bussum, mej. G. H. L. ter Kuile te Leiden, pater ter Haar te Eindhoven, de heren H. D. Altena te Hengelo, Ir. Chr. W. van Rooy te Maastricht en G. Dijkstra te Zwolle.

Als nieuwe leden worden aan de vergadering voorgesteld en bij acclamatie aangenomen: mevrouw E. Hardorff-Dijkstra, Doops-

gezind predikante te Giethoorn (voorgesteld door de heer M. J. Ampt), mej. mr. B. E. Kool te Zwolle en drs. J. A. F. Roelen, burgemeester van Zwolle (beide voorgesteld door mr. A. Haga), de heren H. Hannink te Raalte en mr. H. van den Brink te Zwolle (voorgesteld door drs. Thom. J. de Vries en drs. E. Vroom), en H. S. M. ter Haar te Zwolle (voorgesteld door mr. G. J. van Dorth te Almelo).

De voorzitter vestigde vervolgens de aandacht op twee publicaties van leden onzer vereniging, nl. op een Woordenboek van het Rijssens dialect van de hand van mr. K. D. Schönfeld Wichers te Rijssen, en op het eerste deel van het Overijssels Oorkondenboek van de hand van mr. G. J. ter Kuile Jr. te Zwolle. Van beide boeken wordt een exemplaar voor belangstellenden ter visie gelegd.

Na de rondvraag gaf de voorzitter het woord aan de eerste spreker van de dag, drs. C. N. Fehrmann, die een voordracht hield over *Jacques Alexandre de Chalmot*, de bekende drukker en uitgever die in Leeuwarden en Kampen heeft gewerkt (1734-1801).

Hij stamde uit een bekend geslacht, dat al in de 13e eeuw in Poitou voorkomt. Na de opheffing van het edict van Nantes in 1685 vestigden zich twee takken in ons land, nl. Chalmot du Portail en Chalmot de Puyfoulard. Uit deze laatste tak stamt Jacques Alexandre de Chalmot, die in 1734 te Leeuwarden is geboren.

Volgens zijn eigen zeggen was hij al in 1758 in de boekhandel werkzaam en hij heeft vermoedelijk in 1762 de boekdrukkerij van Arent van Linge in Leeuwarden overgenomen. Deze drukkerij kwam tot grote bloei dank zij De Chalmot's belesenheid en zijn goede relaties. Hij was o.m. bevriend met Petrus Camper, befaamd hoogleraar in de ontleedkunde en de chirurgie, en met H. J. Arntzenius, rector te Leeuwarden, later rector, hoogleraar en bibliothecaris te Zutfen.

De door De Chalmot gedrukte boekwerken kunnen in drie categorieën verdeeld worden. Voor de *encyclopedische werken* bestond in die tijd grote belangstelling; men snakte a.h.w. naar parate

kennis. De bewerking van Noel Chomel's Algemeen huishoudelijk, natuur, zedekundig en kunstwoordenboek, dat De Chalmot in samenwerking met Petrus Camper, de hortulanus J. H. Knoop en Ds. Augustus Sterk tot stand bracht, werd dan ook een groot succes. Het kwam in negen delen uit, het laatste deel in 1778, juist toen De Chalmot op het punt stond naar Kampen te verhuizen.

Van de *rechtsbronnen en officiële stukken* kunnen we de bewerking door De Chalmot, P. Wierdsma en P. Brandsma van de Oude Friesche wetten noemen; de nieuwe uitgave van Winhoff's Landrecht van Overijssel, waarvan de noten verzorgd zijn door J. W. Racer, en Racer's Overijsselsche Gedenkstukken, die met uitzondering van het eerste deel ook door De Chalmot gedrukt zijn.

Enige minder belangrijke publicaties zou men onder het hoofd *algemene werken* kunnen samenvatten. Hiertoe valt te rekenen het Volkomen Nederlandsch Kookkundig Woordenboek.

Blijkens zijn eigen uitlatingen is De Chalmot sinds zijn jeugd een liefhebber van lezen geweest, vooral van boeken over natuurlijke historie en de landbouw. Wanneer men hieruit de gevolgtrekking zou maken, dat hij een stille en enigszins teruggetrokken figuur geweest zou zijn, zou men toch bedrogen uitkomen.

Het Informatieboek van Leeuwarden vermeldt, dat in de nacht van 21 op 22 januari 1753 De Chalmot met enige andere personen kabaal heeft gemaakt ten huize van Frans Hakfort. De getuigen spreken van een slordige huishouding, één spreekt openlijk van een bordeel.

Twee jaar later is De Chalmot getrouwd met de kuipersdochter Albertine Fransen. Na enkele jaren werd dit huwelijk een mislukking en in het begin van 1761 is Albertine, met medeneming van haar jongste kind, haars weegs gegaan. In het hierop volgende proces wordt De Chalmot door Albertine's getuigen afgeschilderd als de duivel in eigen persoon, opvliegend en humeurig. De getuigen van de man, meestal mensen uit zijn eigen kring, weten daarentegen over Albertine weinig goeds te zeggen.

Na de ontbinding van het huwelijk trad De Chalmot in het huwelijk met Maaike Assendorp, die 25 juni 1782 te Kampen

overleed. Vijf maanden na de dood van zijn tweede vrouw stond hij in ondertrouw met Sara Wilhelmina van Laar, maar ook dit huwelijk werd geen succes. Als „gesepareerde echtgenote” van De Chalmot heeft zij haar testament gemaakt. Een erg gemakkelijk mens zal Jacques Alexandre de Chalmot dus wel niet geweest zijn.

Een hartelijk applaus volgde op dit met veel verve voorgedragen betoog. Nadat spreker nog enkele vragen had beantwoord, zette men zich aan de gemeenschappelijke koffietafel, waar de voorzitter o.m. onze gasten Prof. dr. I. J. Brugmans en mevrouw Brugmans uit Amsterdam welkom heette.

Na de middagpauze gaf de voorzitter het woord aan Prof. Brugmans, die in een klaar en helder discours een overzicht gaf van de Franse tijd. Hij trok een vergelijking tussen deze periode en de jaren van de duitse bezetting hier te lande. Terwijl deze laatste alleen maar ellende met zich mee bracht, overtroffen de voordelen van het tijdvak van de Bataafse Republiek, het Koninkrijk Holland en de inlijving bij Frankrijk (1795-1813) verre de nadelen, die uiteraard ook heel reëel waren. De conscriptie kon worden afgekocht; de tiërcering van de Staatsschuld trof volgens spreker slechts een klein gedeelte van de bevolking in een deel van zijn vermogen. Spreker zette vervolgens uiteen, dat het continentale stelsel weliswaar de handel met Engeland verbood, maar dat zulks niet kon verhinderen dat er tot 1811 jaarlijks nog duizenden schepen het Vlie en het zeegat bij Texel binnenliepen.

De handel verwachtte van de inlijving bij Frankrijk een opleving van de uitvoer naar dat land, en de Kamer van Koophandel ging zelfs zover op de inlijving aan te dringen. Toch kon men toen niet spreken van collaborateurs of van verraders, en na het vertrek van de Fransen is er geen zuivering geweest; het waren nu eenmaal twee tijdperken die zich moeilijk laten vergelijken.

Tot de grote voordelen van de Franse tijd kan men rekenen, dat de afzonderlijke gewestelijke regeringen door een landsbestuur werden vervangen. Een administratie en een statistiek werden opgebouwd; er kwam één regeling voor de rechterlijke organisatie en een algemeen belastingstelsel. In 1814 kwam er een grondwet,

waarin o.m. het kies- en stemrecht werden geregeld. De Bataafse tijd heeft dus de nieuwe periode van na 1813 voorbereid; zij is de onmisbare basis van het koninkrijk.

Ook deze, met grote belangstelling aangehoorde voordracht lokte een levendig applaus uit. Enkele toehoorders maakten van de gelegenheid gebruik om vragen te stellen en toen spreker hen allen tevreden had gesteld, trad Dr. L. Roppe, Gouverneur der provincie Limburg te Hasselt (België) de zaal binnen, die daarop door zijn ambtgenoot in de provincie Overijssel, en de leden van het bestuur der vereniging begroet werd.

Na een korte pauze gaf toen de voorzitter het woord aan Dr. L. Roppe, voor het houden van zijn voordracht *Bij een 150e verjaaring-Koning Willem I*. De heer Roppe liet zich kennen als een brillant causeur, die dadelijk zijn gehoor wist te boeien. Hij vertelde, hoe alleen het verplaatsen van een oude, sinds lang niet meer gebruikte, brandkast in het kasteel van Emmanuel Graaf d'Oultremont te Duras (Belgisch Limburg), en het onverwachts openspringen van het slot aanleiding was tot het vinden van de complete briefwisseling, gevoerd tussen Koning Willem I en Henriëtte gravin d'Oultremont.

Dit was niet de enige toevalligheid, die zich heeft voorgedaan. Na zijn afstand van de troon heeft koning Willem I het land verlaten, en hij heeft zijn kabinet-dossiers toen meegenomen; deze zijn tenslotte op het slot Neuwied terecht gekomen. In 1948 werden de stallen van het kasteel door brand vernield, maar pas in 1958 werd besloten deze gebouwen te herstellen. Van de zolders kwamen stapels bundels van door vocht en vuur beschadigd papier, en de rentmeester gaf opdracht dit waardeloze materiaal te verbranden. Door een gelukkig toeval kwam de archivaris van de Vorst van Wied zekere morgen vroeger dan anders de kasteelpoort binnen; hij zag twee arbeiders een mand oud papier wegbrengen. Hij deed er een greep in en het eerste stuk, dat hij in zijn handen hield, was een afschrift van het testament van Koning Willem I. Dadelijk deed hij de zolders ontruimen en de vochtige documenten werden in de zon

te drogen gelegd; zo werd dit archief van onze eerste koning voor het nageslacht gered.

De heer Roppe ging nader in op de grote verdiensten van de koning, zowel voor Zuid- als voor Noord-Nederland. Het feit immers dat het Zuiden zich industriëel zo krachtig heeft ontwikkeld, is voor een niet gering deel te danken aan de door Willem I genomen initiatieven. Men behoeft daarbij alleen maar te denken aan de aanleg van wegen en kanalen, fabrieken en banken, de Société Générale en het Cockerill-concern. Even actief was hij voor het Noorden, al lag het accent daar meer op de koloniën, openbare werken, handel en scheepvaart. Juist de groeiende welvaart van het Zuiden is, kan men zeggen, aanleiding geweest tot de afscheiding van 1831. Hoe welvarender de Zuidelijke provincies werden, des te sterker werd het verlangen meer invloed op het landsbestuur te krijgen, en daaraan wenste de koning niet te voldoen.

Spreeker gaf daarna een overzicht van de gebeurtenissen, die plaats grepen na het overlijden van Koningin Wilhelmina (12 oktober 1837), die er tenslotte toe geleid hebben dat de koning voor de tweede maal, op 17 februari 1841, in het huwelijk trad met Henriëtte Gravin d'Oultremont de Wégimont. In het bijzonder bleek uit deze causerie, dat in de teruggevonden brieven de gravin d'Oultremont naar voren treedt als een opgeruimde, goedhartige en geestige vrouw, die door haar tact er toe heeft bijgedragen dat ten laatste ook de goede verstandhouding tussen de oude koning en zijn drie kinderen weer is hersteld.

De heer Roppe had een dankbaar gehoor, dat met een zeer krachtig applaus van zijn voldoening over deze voordracht blijk gaf. Nadat nog enkele leden vragen hadden gesteld en spreker hun de nodige inlichtingen verstrekt had, sloot de voorzitter deze naar aller oordeel bijzonder geslaagde bijeenkomst.